

Redakcja: Kraków 9 (Łobzów)
Telefon 3105

Administracja: ul. Dunajewskiego 2
Telefon 362

Konto pocz. Kasy Oszczęd. 813 476.

Rękopisy zwraca się tylko w razie ważnego zastrzeżenia. Na rękopisie, czytelnie, po jednej stronie pisany, należy z góry podać żadaną liczbę oddziałów, których koszt oraz koszt klisz ponosi w całości autor.

PRZEGLĄD LEKARSKI

ORGAN URZĘDOWY TOWARZYSTWA LEKARSKIEGO KRAKOWSKIEGO I TOW. LEK. GALIC., ORGAN ZWIĄZKU POLSKIEGO LEKARZY I PRZYRODNIKÓW W PETERSBURGU, TOWARZYSTWA LEKARZY POLSKICH W KIJOWIE, CHICAGO, DETROIT
CZASOWO ORGAN OBU IZB LEKARSKICH GALICYJSKICH
WYDAWANY CZASOWO TAKŻE W ZASTĘPSTWIE
LWOWSKIEGO TYGODNIKA LEKARSKIEGO
ORGANU TOW. LEKARZY GALICYJSKICH I TOW. LEKARSKIEGO LWOWSKIEGO

CZASOPISMO LEKARSKIE

ORGAN TOWARZ. LEKARSKICH PROWINCYONALNYCH KRÓLESTWA POLSKIEGO.
WYCHODZI CO SOBOTA.

Przedpłatę przyjmują w Krakowie Administracja i Księgarnia S. A. Krzyżanowskiego, w Warszawie księgarnie Gebethnera i Wolff, Wendego i S-ki, nadto urzędy pocztowe austriackie i niemieckie.

Ogłoszenia przyjmuje Administracja. Cena ogłoszeń: 50 halerzy za wiersz petitowy lub jego miejsce.

Przedpłata wynosi: rocznie K 36.— kwartalnie K 9.—.

Jeden numer osobno kosztuje 80 hal.

Redaktor główny: Prof. Dr Stanisław Ciechanowski.

Komisyja redakcyjna. Przewodniczący: Redaktor główny. Członkowie: Dr W. Damski, prezes Tow. lek. krak.; dr A. Akerman skarbnik Tow. lek., dr B. Wojciechowski, podskarbi komisyi; dr Blassberg, prof. dr Browicz, prof. dr Krzyształowicz, prof. dr K. W. Majewski, prof. dr Rutkowski.

Przewodniczący Podkomisyi redakcyjnej w Łodzi Dr S. Sterling (Piotrkowska 111).

DOM ZDROWIA

Kondukt. przez Namieslnietwo
Zakład leczniczy prywatny
w Krakowie
ul. Siemiradzkiego 1. Tel 67.

W r. 1906 rozszerzony i zasadniczo przekształcony, uległ w r. 1911 dalszemu znacznemu powiększeniu i udoskonaleniu.

Przyjmuje przypadki chirurgiczne, położnicze, ginekologiczne i inne, z wyłączeniem chorób zakaźnych i ciężkich nerwie 281

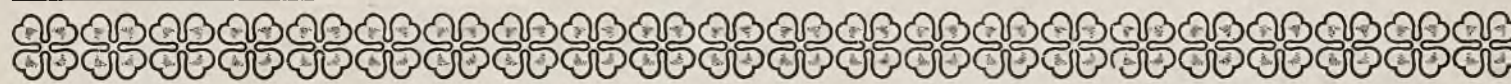
Leczenie sztucznem słońcem górskiem.
Prospekty na życzenie

NATURALNA SÓL SZPRUDLA

jest jedynie
prawdziwą solą
Zastrzega się przed falsyfikatami

KARLSBADU

126

Zjednoczone firmy DROBNER-KRAKÓW

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

Dział medyczny: Plac Szczepański 1. 3. — Telefon 415. — Adres telegr.: Drobneruniwers

poleca

Instrumenty chirurgiczne.

Meble operacyjne.

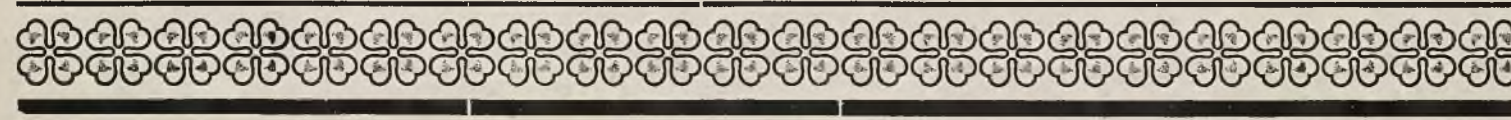
Kompletne urządzenia lekarskie.

(Nowo urządzona wystawa medyczna na I p.)

Kosztorysy na żądanie.

Kosztorysy na żądanie.

136

otwarto w Lecznicy Związkowej
w Krakowie, ul. Garncarska 11:
191
EMANATORYUM RADOWE

PIERWSZA POLSKA PRACOWNIA CHIRURGICZNYCH INSTRUMENTÓW „AESCULAPIA“

(WŁAŚC. STANISŁAW BARAN)

KRAKÓW, FLORYAŃSKA 43.

wykonywa wszelkie naprawy narzędzi chirurgicznych i aparatów medycznych. — Posiada motor elektryczny, własną niklarnię. — Zatrudnia specjalistów.

Specjalność:

127

!!Ostrzenie i niklowanie ostrych narzędzi!!

Fabryka przetworów leczniczych Eugeniusza Matuli

w Radomyślu Wielkim poleca własne przetwory:

Kamphenol Prof. Dra Chlumsky'ego. Znakomity antyseptyk przy róży, ropowicach, ropniakach, czyrakach, przetokach gruczołowych i t. p. Cena flaszki Kor. 5—

Pilulae medic. Matula. Pilulae natr. arsenic. comp. Każda pigułka zawiera: Natr. arsenic. 0.0005 Ferr. protokol. 0.05. Chinur. hydr.-Calc. glycerin. phosphor. Extr. Colae spis. aa 0.03. Extr. nucis vom 0.005. Pulvis rhei q. s. Pigułki te są otoczone cukrem. Cena za flakon o 100 pig. Kor. 6—. Wydaje się jedynie na przepis lekarski.

Ferrophosphat (Syr. ferr. mangan. hypophosphor. comp.)

w działalności identyczny z syr. Fellowa, Dra Eggera itp.

Nieoceniony lek krzepiący w przypadkach niedokrewności, w cierpieniach narządu nerwowego, krzywicy, neurastenii, itp. Zawiera: Żelazo, mangan, wapień, potas, chininę, fosfor, strychninę, kwas i sole podfosforowe rozpuszczone w syropie. Skład chemiczny podany na każdej flaszce. Ferrophosphat MATULI wydaje się jedynie w aptekach na przepis lekarski. Cena za flakon Kor. 3—. Sposób użycia: 2—3 razy dziennie łyżeczkę od kawy w 1/4 szklanki wody. Do nabycia we wszystkich aptekach.

Sapomenthol. (Maść Sapomentholowa).

207

Zawiera ciała lotne jak: Olejki eteryczne, kamforę, amoniak, alkohol, mentol itp., które przetwarzane na gorąco w maszynach parowych z mydłem, dają jednolitą masę, łatwo, dokładnie wcieralną. W użyciu przyjemny, o miłej woni. Działa znakomicie w bólach gośćcowych różnych postaci, osobliwie w gościecu mięśniowym, postrzale, rwie kulszowej, nerwobólach itp. W działaniu szybki i często pewny nawet w wypadkach, gdy inne leki skutku nie wywierały. Skuteczność Sapomentholu stwierdzają liczne poświadczenia lekarskie, jakoteż badania, wykonane na klinice wiedeńskiej na oddziale III. Sposób użycia: Odpowiednie części ciała naciera się silnie, poczem owija wata lub flanelą. Do nabycia we wszystkich aptekach, po cenie za mały słoik Kor. 2.40, za duży Kor. 9—. Tylko w oryginalnych słoikach. Dozwolony w cesarstwie rosyjskiem przez zatwierdzenie Rady Lekarskiej i Ministerium spraw wewnętrznych w Petersburgu.

Powyzsze przetwory są do nabycia we wszystkich aptekach. — Główny skład w aptece WP. Konstantego Wiszniewskiego w Krakowie.

Uprasza się celem otrzymania wyrobu właściwego, przepisując, używać zawsze formułki: **original. Matula.** Nazwy, marka, ochronna i opakowanie prawnie zastrzeżone. Broszury i próbki dla Panów Lekarzy darmo i oplatnie przesyła laboratorium i Fabryka przetworów farmaceutycznych **EUGENIUSZA MATULI w Radomyślu Wielkim.**

ZAKŁAD WODOLECZNICZY I SANATORYUM Dra KUPCZYKA

specjalisty chorób nerwowych
Kraków, Szujskiego 1.9—11. Tel. 1295.

Wskazania: Choroby nerwowe, żołądka i jelit, niedokrwistość, skaza moczanowa, cukrzyca, otyłość, ogólne osłabienie, choroby serca i naczyń krwionośnych.

152

PRZEGLĄD LEKARSKI

ORGAN TOWARZYSTWA LEKARSKIEGO KRAKOWSKIEGO, TOWARZYSTWA LEKARZY GALICYJSKICH, ZWIĄZKU POLSKIEGO LEKARZY I PRZYRODNIKÓW W PETERSBURGU, TOWARZYSTW LEK. POLSK. W KIJOWIE, CHICAGO I DETROIT, CZASOWO ORGAN OBU IZB LEKARSKICH GALICYJSKICH, WYDAWANY CZASOWO TAKŻE W ZASTĘPSTWIE »LWOWSKIEGO TYGODNIKA LEKARSKIEGO« ORGANU TOWARZYSTWA LEKARZY GALICYJSKICH I TOWARZYSTWA LEKARSKIEGO LWOWSKIEGO, ORAZ »CZASOPISMO LEKARSKIE« ORGAN TOWARZYSTW LEKARSKICH PROWINCYONALNYCH KRÓLESTWA POLSKIEGO.

Redaktor główny: Prof. Dr Stanisław Ciechanowski.

Stan społeczny chorób zakaźnych ostrych i metody ich zwalczania w Galicyi

napisał

Dr Adolf Kuhn,

krajowy inspektor sanitarny we Lwowie.

(Referat przygotowany na Zjazd w sprawie wyludnienia Polski, który się odbył 1. i 2. listopada 1918 w Warszawie).

(Ciąg dalszy).

Zachęcone doświadczeniami przy zwalczaniu cholery w latach 1892—1896 prezydent Namiestnictwa galicyjskiego okólnikiem z 13. IV. 1904 l. 4837 pr. zezwoliło udzielać niezasobnym gminom, nawiedzonym epidemią duru plamistego, zasiłków na żywność i na środki skrzepiające dla osób, odosobnionych z powodu tej choroby lub z powodu podejrzenia o zarażenie, tudzież na odszkodowanie za przedmioty zniszczone (spalone) przy odkażeniu. Okólnik ten miał wielką doniosłość w walce przeciw chorobom zakaźnym. Osoby bowiem, najwięcej zagrożone zarażeniem się, otrzymując żywność w naturze, zyskiwały na odporności przeciwko chorobie, a zarazem ludność, uwierzywszy w dobre zamiary władzy, mniej była skłonna do tajenia chorób zakaźnych.

Niszczenie ogniem tej części odzieży zakażonej, która nie dała się odkazić innym sposobem (a odnosiło się to głównie do kożuchów), ludność odczuwała zawsze jako ciężką i nader przykrą stratę; jeżeli jednak bezpośrednio po spaleniu wypłacono cenę szacunkową, nie szemrała przeciwko zarządzeniu. Wydawanie poszkodowanym w miejsce odzieży spalonej takichsamych mniej więcej przedmiotów w naturze było wprawdzie brane na uwagę, ale, o ile mi wiadomo, u nas nigdzie nie weszło w życie.

Około r. 1905 rozpoczęto stosowanie surowicy w celu leczenia czerwienki typu Shiga-Kruse, czemu — wobec dobrych wyników tego leczenia — trzeba przypisać dalsze pogłębienie zaufania ludności do lekarzy, zajmujących się zwalczaniem chorób zakaźnych.

Cholera w latach 1905 do 1909, u sąsiadów znaczniejsza, u nas pojawiła się zaledwie w kilku przypadkach dzięki zarządzeniom ochronnym, które przeprowadzono celowo i konsekwentnie na granicach kraju. Wypróbowaliśmy tutaj sił swoich na polu nadzoru w zakresie ruchu kolejowego i ruchu flisaków.

Na wyższy poziom podniesiono walkę przeciw chorobom zakaźnym przez utworzenie dwóch państwowych stacji bakteriologiczno-dyagnostycznych: w Lwowie 1907 i w Krakowie 1908. Dopiero współdziałanie takich zakładów stawia walkę przeciw chorobom zakaźnym na naukowo ścisłej podstawie czyto w kierunku rozpoznania choroby, czyto w kierunku ścisłej orientacji przy stosowaniu środków zaradczych (jak n. p. odosobnienie wydzielnicy i roznosicieli).

Idealnie ta myśl została przeprowadzona w dwóch przypadkach, mianowicie przez delegowanie bakteriologa z przenośną pracownią do ogniska zarazy (cholery) w r. 1905 do Padwi Narodowej w powiecie mieleckim, a w r. 1913 do kilku gmin niedaleko granicy węgierskiej w powiecie skolskim. Współdziałanie lekarza urzędowego (higienisty), bakteriologa i sił pomocniczych daje zespół doskonały dla pewnego i rychłego zwalczania epidemii.

Wpływ ustawy z r. 1913 na praktykę zwalczania chorób

zakaźnych zatężyły stosunki wojenne. Ze względu na to, co wkrótce powiem, podnoszę, że niewątpliwie podobnie, jak postępowanie władz wojskowych oddziaływało na stosunki w świecie cywilnym, taksamo ustawa z r. 1913 wpłynęła na działalność lekarzy wojskowych.

III. W czasie wojny otwarło się olbrzymie pole doświadczeń także dla walki przeciw chorobom zakaźnym ostrym.

Omawiając tę sprawę, muszę przedewszystkiem uwzględnić sposób, stosowany w wojsku, a to z dwóch przyczyn: po pierwsze dlatego, że wojsko stosunkowo często obejmowało zwalczanie chorób zakaźnych u ludności cywilnej — ilekroć to mianowicie leżało w interesie armii (jak wiadomo, Galicya przez długi czas była to ściślej, to obszerniejszym terenem wojennym); powtórę dlatego, że metody, stosowane w wojsku, były bardzo skuteczne i poniekąd służyły za wzór władzom cywilnym. W zasadzie władze sanitarne wojskowe przy zwalczaniu epidemii opierały się na bardzo dobrej instrukcji austriackiej z r. 1911 p. t. »Vorschrift über die Verhütung und Bekämpfung der Infektionskrankheiten im k. u. k. Heere«. W czasie wojny jednak niektóre działy tej pracy wykształcono okazale i bardzo celowo, a jak już wspominałem, ustawa państwowa z r. 1913 nie pozostała bez wpływu na sposób postępowania wojskowych władz sanitarnych.

Spiritus movens w całej akcji przeciwepidemicznej były komisje zdrowotne (t. zw. Salubritätskommissionen). Przy każdej armii istniała taka komisja; na czele stał wybitny higienista, najczęściej profesor uniwersytetu, a w skład komisji wchodził lekarze bakteriologowie, chemik, farmaceuta, nadto komisja miała przydzielonych medyków i laborantów fachowych. Do zakresu działania tych komisji należało głównie przeprowadzenie wymagań higieny w obrębie armii oraz stwierdzanie wybuchłych epidemii i wydawanie zarządzeń przeciwko ich szerzeniu się. Te komisje zdrowotne działały w razie potrzeby w porozumieniu z władzami cywilnymi, obeznanymi ze stosunkami miejscowymi.

Wojsko rozporządzało zorganizowanymi i dostatecznie wyposażonymi szpitalami epidemicznymi, przenośnymi pracowniami bakteriologicznymi, dużą liczbą lekarzy, wreszcie wyćwiczoną służbą pielęgniarską i dezynfektorską (pielęgniarki i żołnierze sanitarni).

Wspomniane wojskowe komisje zdrowotne zorganizowały ruchome kolumny sanitarne, stworzyły urządzenia do tępienia owadów pasorzytnych, zaprowadziły wyrób szczepionek do szczepień gromadnych w wielkich pracowniach przenośnych, okresowe badanie wielkich oddziałów żołnierzy zdrowych celem wykrycia roznosicieli zarazków, okresowe badanie wody do picia i t. d.

Na korzyść władz wojskowych należy zapisać także i to, że często przychodziły z pomocą władzom cywilnym, oddając im do rozporządzenia swoich lekarzy i zezwalając na wykonywanie w swoich pracowniach, przez swoich bakteriologów, badań, potrzebnych władzom cywilnym.

W wojskowej organizacji walki przeciw chorobom zakaźnym działały następujące urządzenia: a) szpitale epidemiczne, b) zakłady dezynfekcyjne, c) domy kontumacyjne, d) kolumny sanitarne ruchome, e) przenośne pracownie bakteriologiczne, f) gromadne szczepienia ochronne, g) gromadne badania osób zdrowych w celu wykrycia roznosicieli zarazków, h) kontrola co do jakości żywności i wody do picia.

a) Szpitale epidemiczne zakładano tymczasowo albo w barakach drewnianych, albo w budynkach odpowiednio zaadaptowanych, jak n. p. budynki szkolne lub domy prywatne. Przeznaczone one były dla żołnierzy, wyjątkowo także dla osób

cywilnych, chorych na ważniejsze choroby zakaźne, jak cholera, ospa, dur plamisty i brzusny, czerwotka, z pewnego obszaru terytoryalnego.

Ściśle związana z instytucją szpitali epidemicznych jest sprawa przewożenia chorych. Za czasów przedwojennych przewóz osób chorych na choroby zakaźne ostre należał do wielkich rzadkości, obawiano się bowiem roznoszenia choroby i złych następstw dla zdrowia chorego. Okazało się jednak, że bez przewożenia takich chorych rychłe stłumienie epidemii jest niemożliwe; toteż zwożono zakaźnie chorych do szpitali epidemicznych niekiedy z rozległych obszarów. Ułatwiało to w wysokim stopniu zwalczanie epidemii w zawiązku, bo usuwano tym sposobem liczne ogniska choroby z poszczególnych miejscowości i upraszczano sobie pracę. Niebezpieczeństwa rozszerzenia choroby przez przewożenie chorych stosunkowo łatwo było uniknąć; inaczej rzecz się miała z wpływem przewożenia na stan zdrowia chorego, toteż w tym kierunku będziemy musieli poczynić pewne zastrzeżenia.

b) Szpitale epidemiczne, oczywiście, rozporządzały zawsze urządzeniami do odkażania, a z reguły także urządzeniami kąpielowymi. Te urządzenia kąpielowe, połączone z dezynsekcją osób, a zarazem z dezynsekcją odzieży zapomocą przyrządów parowych przy 100° C. (sukno, płótno) i dezynsekcją formalinowo-parową przy 60° C. (wyroby skórzanego), odgrywały ważną rolę przy zwalczaniu duru plamistego, jako t. zw. odwszawianie, zakłady do tępienia owadów pasorzytnych (Entlausungsanstalten).

Urządzenie takich zakładów jest zbyt znane, aby je tu opisywać; zauważę tylko, że urządzenie komór suchych do dezynsekcji gorącym powietrzem napotykało zwykle na trudności; trudno było mianowicie uzyskać ciepłotę stałą i jednostajną w całej komorze, wystarczającą z jednej strony do zupełnego zniszczenia pasorzytów, z drugiej strony nie za wysoką, aby nie uszkodzić przedmiotów, w komorze umieszczonych. Próbowano gdzieś komor do siarkowania, atoli co do skuteczności ich działania zdania są dotychczas bardzo podzielone. Skrzyń benzynowych nie widziałem nigdzie w użyciu — gdzieś gdzieś trzymano je na pokaz. Dezynsekcja zapomocą par kwasu pruskiego nie wyszła poza okres prób.

c) Obok szpitali epidemicznych urządzano t. zw. domy kontumacyjne z urządzeniami kąpielowymi i dezynsekcyjnymi lub także dezynsekcyjnymi, przeznaczone do odosobnienia osób podejrzanych o zarażenie, za jakie uważa się roznosicieli zarazków, tudzież osoby, co do których stwierdzono, albo według doświadczenia przyjąć należy, że były narażone na zarażenie się i mogą pośredniczyć w rozszerzaniu choroby zakaźnej. Idzie tu więc o osoby, które się bezpośrednio lub pośrednio z chorymi na choroby zakaźne stykały lub zetknąć mogły, jak n. p. żołnierze, umieszczani poprzednio wspólnie z takimi, którzy zachorowali, członkowie rodziny lub współmieszkańcy osób, zapadłych na choroby zakaźne ostre.

Odosobnienie takie (t. zw. kontumacja), poprzedzone odkażeniem i oczyszczeniem z pasorzytów osób i odzieży, trwało przez okres wylegania danej choroby. Roznosiciele zarazków umieszczano w domu kontumacyjnym osobno i poddawano badaniu bakteryologicznemu, a dopiero po trzykrotnym ujemnym wyniku badania uwalniano.

Osobne wielkie obozy kontumacyjne (t. zw. Heimkehrlager) stworzono w ostatnich czasach, gdy mianowicie poczęli powracać z Rosji w znacznej liczbie jeńcy wojenni, zakładnicy i wychodźcy.

d) W skutkach nader doniosłym urządzeniem były t. zw. kolumny sanitarne (Sanitätskolonnen, Desinfektions-, Fleckfieberbekämpfungskolonnen). Kolumny takie, oparte o szpital epidemiczny i o pracownię bakteryologiczną, składały się z sił lekarskich i pomocniczych, a zadaniem ich było: wysłanie chorych i podejrzanych o chorobę zakaźną, przewiezenie chorego do szpitala, podejrzanych o zarażenie (po wykapaniu oraz odkażeniu bielizny i odzieży) do domu kontumacyjnego, odkażenie domu zakażonego, pewne prace asanacyjne (studnie, czystość obejść), kontrola środków spożywczych, wreszcie pouczanie ludności. Kolumna taka rozporządzała stosownymi środkami przewozowymi, urządzeniami do przewożenia chorych i do wykonywania dezynsekcji; niektóre miały także przewożne urządzenia kąpielowe (natryski).

e) Pracownie bakteryologiczne ruchome, wielkie i małe, nie tylko wykonywały badania rozpoznawcze, ale zajmowały się także wyrobem szczepionek ochronnych.

(Ciąg dalszy nastąpi).

Z żałobnej karty.

W ostatnim półroczu przerzedziła śmierć niebawale szeregi lekarzy polskich. Z duru plamistego padło ofiarą zawodu kilkudziesięciu lekarzy praktycznych w różnych okolicach kraju, wśród nich nie jeden niezastąpiony, nie jeden dzielny pracownik społeczny, nie jeden znakomity wykonawca swej sztuki, nie jeden prawdziwy przyjaciel i opiekun ludności. Ale i poza tymi, którzy zginęli wprost wskutek wykonania swego obowiązku, była śmiertelność lekarzy polskich w ubiegłym półroczu wogóle większa, niż zazwyczaj, zapewne nie bez związku z wpływem wywieranym na ustrój przez wojnę i związane z nią klęski i przejścia fizyczne i moralne. Toteż uszczupliło się znacznie także to grono, które samodzielnymi badaniami przyczynia się do postępu nauk lekarskich, i to uszczupliło się bardzo dla polskiej medycyny dotkliwie, tracąc kilku najlepszych jej przedstawicieli. Zawrotny natłok wydarzeń, wstrząsających posadami politycznego i społecznego ustroju całego świata, prawie nie dozwala zatrzymać się nad wyrastającą przy nas mogiłą; dopiero, gdy się obejrzemy wstecz na cały ich szereg, przerażamy się liczbą i znaczeniem naszych strat. Powstałe luki muszą przygnębiać, bo wystarczającej liczby następców w młodszym pokoleniu niema i niepodobna przygotować tak rychło. Dość powiedzieć, że ubyłoby nam w ciągu tego półroczu trzech doskonałych chirurgów, kilku wybitnych internistów, dwu bardzo pożytecznych pisarzy popularnych z zakresu społeczno-higienicznego...

Najmłodszy ze zmarłych chirurgów, Władysław Maksymilian Herman; urodzony w Galicji wschodniej w r. 1869, ukończył Wydział lekarski w Krakowie w r. 1894, poczem wstąpił jako elew do kliniki chirurgicznej profesora Rydygiera w Krakowie. Wraz z profesorem Rydygierem przeniósł się do Lwowa i tam przez szereg lat był asystentem kliniki chirurgicznej Uniwersytetu, a w r. 1902 habilitował się z zakresu chirurgii. Po dziesięciu latach docentury mianowany został profesorem nadzwyczajnym. Jako docent i profesor wykładał chirurgię ogólną i operacyjną. W czasie wojny był naczelnym lekarzem oddziałów chirurgicznych we Lwowie i wytrwał na tem stanowisku w czasie inwazji rosyjskiej. Nadmierna praca w tych latach podkopała jednak do reszty wąły, gruźlicą trawiony organizm i przyspieszyła przedwczesny zgon, który nastąpił we Lwowie w ubiegłym miesiącu.

Herman był nie tylko chirurgiem doskonałym, bo wykształconym w najlepszej polskiej szkole, a szukającym samodzielnie dróg nowych, ale także nadzwyczaj płodnym i niepospolicie pożytecznym pisarzem. Jego praca na tem polu była dlatego tak pożyteczna, że z nadzwyczajną sumiennością łączył on, jako autor, prawdziwy talent dydaktyczny i zdolności literackie, a miał upodobanie do opracowań monograficznych, których tak naszemu piśmiennictwu potrzeba. Rozpraw oryginalnych i monografi wydał Herman przeszło osiemdziesiąt z najróżniejszych działów chirurgii. Zaczął swą pracę piśmienniczą publikacją o biodrze szpotawem (Nowiny lek. 1897), dalej pracą o znieczuleniu miejscowem (Gazeta lek. 1898) i nowym pomysłem plastyki nosa (Przegląd lek. 1898). W r. 1899 pisał o znaczeniu rozpoznawczem promieni Röntgena w kamicy nerkowej i o wrodzonych przepuklinach mózgowych, w r. 1909 o rozszerzeniach oskrzeli (dwie prace), wąglika, o raku nerki, o technice operacji nowotworów pięty (w Przegl. lek.), o antyseptyce i aseptyce (w Nowinach lek.); w r. 1901 o stosowaniu atropiny w niedrożności jelit (Now. lek.), o obrażeniach czaszki i mózgu, o aseptyce rąk, o znaczeniu urazów w etyologii nowotworów, o gruźlicy sutka, o leczeniu zapaleń wyrostka robaczkowego (dwie publikacje), o gruźlicy jąder (Przegl. lek.); w r. 1902 o ranach postrzałowych, o operacji raka wargi, wodniaka jądra, nowotworów migdałka, torbieli trzustki, przepuklin, o chirurgicznym leczeniu zapaleń nerek i o przedoperacyjnym badaniu nerek (Przegląd lek.); w r. 1903 o ranach postrzałowych i podwiązaniu moczwodów (Nowiny lek.), oraz o leczeniu kamicy żółciowej (dwie prace) i o mięsaku żołądka (Przegl. lek.); w r. 1904 ogłosił ogólny zarys chirurgii płuc (Nowiny) i prace o chirurgicznym leczeniu przewlekłych zapaleń nerek, przewlekłych zapaleń kiszczy grubej, o kleszczach trójlolistnych (Przegląd); w r. 1906 o leczeniu przekrwieniem zastojowym (dwie prace), o znieczuleniu miejscowem, o resekcji szczęki i podał nowy model gorsetu wyciągowego i szereg spostrzeżeń kazuistycznych (Tygodnik lek.); w r. 1907 wydał doskonały wykład kliniczny o znieczuleniu w chirurgii (Tygodnik); w r. 1908 pisze o elektrargolu i fi

zostygminie (Przegląd), podaje znów obfitą kazuistykę (kilkanaście publikacji) i powraca do sprawy leczenia przepuklin uwięzłych (Tygodnik); na r. 1909 przypadają prace o leczeniu raka i o zapaleniu wyrostka robaczkowego; na r. 1910 o krwotokach z sutka (druga praca w r. 1918); na r. 1912 monografia o postępowaniu bezgnilnym i praca o ropnym zapaleniu wyrostka robaczkowego, na r. 1913 — jakby w przeczuciu wojny — popularny zarys chirurgii wojennej, o ranach postrzałowych i jeszcze jedna praca o przepuklinach (Tygodnik lek.). Doświadczenia, zgromadzone w czasie wojny, ogłosił Herman w pracach o wznowiających się zakażeniach, o postrzałach czaszki i mózgu (Przegl. lek. 1916) i o ranach postrzałowych wogóle (tamże 1917). W r. 1918 podaje dwa nowe pomysły operacyjne: wyłuszczenia sutka i zapobiegawczej operacji na esicy (Przegl. lek.). Jest też w dorobku piśmienniczym Hermana przyczynek do historii medycyny w postaci dziejów Towarzystwa lekarskiego lwowskiego i (jedna z ostatnich przed śmiercią) rozprawka o ustroju studium lekarskiego (Przegl. lek. 1918).

Z tych licznych prac Hermana wysuwają się na czoło jako wynik własnych badań i doświadczeń, przedewszystkiem prace nad leczeniem zapaleń wyrostka robaczkowego, nad leczeniem operacyjnym zapaleń nerek, uwięzłych przepuklin, jam oskrzelowych, oraz krytyczne monografie i wykłady kliniczne o kamicy żółciowej, ranach postrzałowych, chirurgii płuc, znieczuleniu, przekrwieniu zastojowym leczniczym, postępowaniu bezgnilnym.

Obok prac oryginalnych i opracowań monograficznych ogłosił Herman niezmiernie mnóstwo drobniejszych prac sprawozdawczych, z mrówczą skrzętnością zaopatrując w nie przez szereg lat głównie »Przegląd lekarski«, »Nowiny lekarskie« oraz »Tygodnik lekarski«.

Niezwykle zalety charakteru, wielka prawdość, gorący patriotyzm, ogarniający całą Polskę i nie znający żadnych różnic dzielnicowych, dobroć i znamionująca ludzi istotnej wartości skromność jednały Hermanowi powszechne sympaty, a zgon jego budzi głęboki żal we wszystkich, którzy Go znali.

Prawie równocześnie z lwowską, straciła jednego z profesorów chirurgii Wszechnica warszawska.

Franciszek Kijewski, urodzony w Warszawie w r. 1858, studia lekarskie ukończył »cum eximia laude« tamże w r. 1884, poczem pracował w anatomii patologicznej w pracowni profesora Brodowskiego, dalej był asystentem kliniki chirurgicznej profesora Kosińskiego, następnie kolejno ordynatorem oddziałów chirurgicznych w szpitalu Wolskim, św. Rocha i Dzieciątka Jezus. W r. 1914—1915 był naczelnym lekarzem zorganizowanego przez siebie wielkiego miejskiego lazaretu dla rannych. W ostatnim roku życia powołany został na katedrę chirurgii w Uniwersytecie warszawskim.

Doskonały chirurg-wykonawca, obdarzony talentem dydaktycznym, był Kijewski zarazem wybitnym polskim autorem lekarskim. Oprócz najdawniejszej publikacji, obejmującej spostrzeżenia anatomopatologiczne z pracowni Brodowskiego (Gazeta lek. 1885), oprócz kazuistyki chirurgicznej, obficie przedstawianej zwłaszcza w latach ostatnich, oraz kilku życiorysów (Rydygier 1899, Kosiński 1899 i 1908, Lister 1912) zostawił Kijewski szereg poważnych własnych badań oraz monografii, opartych na swym wielkim doświadczeniu klinicznym. Na czele należy wymienić badania doświadczalne i kliniczne nad resekcją płuc (Zjazd lek. 1900, Pamiętnik Tow. lek. 1902, 1903). Tematem innych publikacji były: guzy krwawnicze (Pam. T. I. 1884—1886), promienica (Gaz. lek. 1889, Odczyty klin. 1891), pęknięcie jelit (1893, 1896), ropnie podprzeponowe (Księga jubil. Brodowskiego 1893), laryngofissura (Gaz. lek. 1894), leczenie wola tyreoidey (1896), ciała obce pozostawione w jamie brzusznej (1899), znieczulanie rdzeniowe (1900), kamica nerkowa (1906) i żółciowa (1906), rany postrzałowe (1905), torbiele trzustki (1909), zapalenie uchyłka Meckela (1910), chirurgia płuc (1908—1911, wreszcie monografia w Odczyt. klin. 1912).

Chirurg Dr Jan Raum, zmarły w Warszawie w listopadzie 1918, owładnął całkowicie swą specjalnością praktyczną i siedł w pierwszym szeregu z jej postęпами, jednakże we własnych swych badaniach okazywał wybitne zamiłowanie do t. zw. teoretycznych gałęzi medycyny. Do nich też należą wszystkie jego, zresztą nieliczne i przeważnie po niemiecku ogłoszone publikacje, począwszy od dysertacji doktorskiej berlińskiej o rzeczywistym czasie trwania skurczu mięśni (Berlin 1879) i dysertacji doktorskiej dorpackiej o rozwoju bąblowców (1883). Z działy mikrobiologii ogłosił badania nad etiologią tężca (1889), nad wpływem światła na bakterie (1889) i nad morfologią i biologią drożdży (1891, wszystkie trzy prace w Zeitschr. f. Hygiene),

z działy patologii prace o ziarenkach komórkowych (po rosyjsku, Wiestnik Iestiestwozn. 1891), o ziarnistych tworach w komórkach nowotworów (Arch. f. mikr. Anat. 1892), o sztucznej wakuolizacji komórek wątrobnych i o hemometrii (Archiv f. exper. Pathol. u. Pharm. 1891—1892). Wydał też tłumaczenie dziełka Esmarcha o pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.

Jako chirurg odznaczał się wielką systematycznością i spokojem. Konsekwentnie ulepszał i rozszerzał swój oddział chirurgiczny, a potem, gdy został naczelnym lekarzem, cały swój szpital, który z 60 łóżek powiększył do 500. W swoim oddziale pierwszy wprowadził aseptykę opatrunków, pierwszy też starał się o pracownię rentgenowską.

Urodzony w Warszawie 16. sierpnia 1854, ukończył medycynę w Berlinie i tam uzyskał doktorat medycyny w r. 1879, powtórnie zaś otrzymał dyplom doktorski w Dorpacie w r. 1883. Następnie przez 4 przeszło lata pracował jako asystent oddziału chirurgicznego Dr W. Stankiewicza w Warszawie, a równocześnie prowadził badania teoretyczne w zakładzie patologicznym prof. Łukjanowa, gdzie też był od r. 1891 laborantem (asystentem). W r. 1893 został ordynatorem oddziału chirurgicznego w szpitalu Przemienienia Pańskiego, a od r. 1899 był równocześnie naczelnym lekarzem tego szpitala.

(Dokończenie nastąpi).

Oceny i sprawozdania.

Leczenie surowicami i szczepionkami bakteryjnymi.

Sprawozdanie poglądowe.

Podał Prym. Dr Antoni Krokiewicz.

(Ciąg dalszy).

VI. Surowica przeciwtryprowa. Ward wykazał, że zapalenie tryprowe spowodowane jest przez toksyny gonokoków i następuje wtedy, skoro leukocyty zostają już tak osłabione, że nie są zdolne ochraniać ustroju, Moskalew wykazał doświadczalnie, że króliki, którym zaszczerpiono śródtrzewnie hodowle gonokoków, wykazują znaczne pomnożenie się gonokoków, a białe myszy nawet giną. Tę własność chorobotwórczą gonokoków można zniweczyć przez surowicę, otrzymaną z tych królików. Podobnie u ludzi. Chassaingac wstrzykiwał podskórnie swym chorym dwa razy tygodniowo po 2 cm sz. surowicy przeciwtryprowej przez 5 tygodni. Wstrzykiwania były mało bolesne i prócz nieznacznych przemijających przypadłości ubocznych (obrzęk gruczołów pachwinowych) nieszkodliwe. Polepszenie miało nastąpić w 14 przypadkach zapalenia cewki moczowej i gruczołu krokowego, w przebiegu objawów neurastenicznych, bólów mięśniowych i stawowych, zapalenia pęcherzyków nasiennych (z wyjątkiem jednego przypadku). Podobno nawet w wybitnych przypadkach ogólnego zakażenia surowica miała działać najlepiej. Schiele i Dörbck opisują przypadek tryprowego zapalenia wsierdza, wyleczony podskórnymi wstrzykiwaniami surowicy przeciwtryprowej, choć miejscowe objawy trypra nie ustąpiły. Ziegler zaleca surowicę przy wiewiórowym zapaleniu stawów; tożsamo Ciuffo i Abdulow.

VII. Surowica przeciwgorączczce siennej. Pyłek różnych roślin, zwłaszcza traw kwitnących, zawiera według Dumbara istotę trującą proteinową, która u ludzi mało odpornych wywołuje gorączkę sienną, skoro n. p. w czasie kwitnienia żyta z pyłkiem do oka się dostanie. Ponieważ w czasie okwitania żyta ten pyłek stale unosi się w powietrzu i mała ilość jego zdoła wywołać gorączkę sienną, przeto prawie wszystkie osobniki mało odporne ulegają tej chorobie. Ta uciążliwa i przykra choroba polega na zatruciu przez swoistą toksynę (Pollen-toxin). Odnośną leczniczą surowicę wyrabiają Dumbar (t. zw. Pollantin) i Weichardt (t. zw. Graminol). Pollantin otrzymuje się z surowicy koni, uodpornianych przez pollentoksykę. Zawiera ona antytoksynę toksyny zawartej w pyłku traw. W handlu surowica ta znajduje się w proszku i płynie. Działanie płynnej surowicy jest bardzo ograniczone; natomiast bardzo polecane stosowanie miejscowe surowicy proszkowanej. Otrzymuje się ją z płynnej surowicy przez odparowywanie przy 45° C. i dodanie

cukru mlecznego. Rozpyla się ją na spojówkę pędzelkiem, a do jamy nosa i przełyku rozpylaczem. Albrecht, Immerwahr, Weichardt, Semon, Thost, Kuttner, Kamann, Liefmann, Lübbert, Prausnitz, Rosenberg, Denker, Wolff, Carini, Heindl, Ziarniko przyznają w 60% przypadków chorobowych skuteczne działanie. Fink wyraża się niekorzystnie o jej działaniu, gdyż według niego »właściwa gorączka sienna« nie jest wywołana przez zatrucie pollentoksyną i nie wymaga swoistego leczenia. Wolff-Eisner odnosi skuteczne działanie surowicy do ciał koloidalnych, a nie do antytoksyn. Wstrzykiwania podskórne surowicy wywołują, jak twierdzi Fink, nieprzyjemne uboczne przypadki. Surowica, tak »pollantin«, jak i »graminol«, jest mniej środkiem leczniczym, niż łagodzącym. Weichardt wytworzył surowicę z krwi zwierząt roślinożernych, która według niego zawiera istoty ochronne przeciw pollentoksynie. Według doświadczeń skutkuje ona tylko jako środek zapobiegawczy w słabych i średnich nasileniach choroby; stosuje się ją miejscowo. Gönner i inni więcej oświadczają się za »graminolem«, niż za »pollantinem«; przy obu przetworach mają się wydarzać przypadki uboczne. Lepsze wyniki podają Billard i Maltet, używając surowicy wielowartościowej (zawierającej antytoksyny pyłków różnych traw); podobno ma ona działać w dychawicy oskrzelowej.

(Ciąg dalszy nastąpi).

Wiadomości bieżące.

Kraków. Towarzystwo lekarskie krakowskie odbyło d. 12. III. posiedzenie, na którym Dr Karwowski przedstawił swe badania płynu mózgoworodzeniowego w durze plamistym, a doc. Dr Weigel miał wykład o zarazku tej choroby, Rickettsia Pro-wazeki. Oba wykłady wywołały bardzo ożywioną dyskusję.

— Naczelnik Państwa nadał postanowieniem z d. 8. II. b. r. doc. Dr Janowi Mazurkiewiczowi w Krakowie tytuł nadzwyczajnego profesora Uniwersytetu.

— Dzienniki podają wiadomość, że w r. b. ma być podjęta budowa kliniki położniczo-ginekologicznej na 120 łóżek.

Warszawa. Ministerstwo zdrowia wydało drukiem broszurę Dr W. Dobrzyńskiego: »Polityka osiedleńczo-mieszkaniowa w zastosowaniu do potrzeb Polski« i Dr J. Kowalewskiego »Wyniki ankiety Ministerstwa zdrowia w sprawie mieszkań niezajętych«.

— Minister zdrowia odbył z przedstawicielami prasy konferencję informacyjno-prasową, na której oznajmił, że śmiertelność w Polsce wzrosła 4-krotnie, liczba urodzin zmniejszyła się 3-krotnie, a na dur plamisty jest w samej b. Kongresówce przeszło 60.000 chorych. Dla zwalczania duru plamistego założono już 44 szpitale epidemicznych i uzyskano środki dezynfekcyjne z zagranicy.

Zmarli: Dr Bolesław Zaborowski w Międzyrzeczu podlaskim; Dr Stanisław Rudzik z Krakowa, w 33 r. ż., w Wiedniu (w r. 1918).

Redakcja otrzymała: Wincenty Puławski: 1) Epidemia płonicy w r. 1914—1916 w Radziejowie (Medycyna i Kronika lek. 1918). 2) Przyczynek do epidemiologii i zwalczania tyfusu plamistego. 3) Walka z chorobami zakaźnymi w małych miastach i wsiach. (Pamiętnik Zjazdu w sprawie małych miast i wsi. 1918).

Odpowiedzialny redaktor:

Prof. Dr Stanisław Ciechanowski.

Najlepsze skutki w niezbytach żołądka i pęcherza, jak też dróg oddechowych. 30%

Prospekty rozniesia na żądanie Brunnen-Unternehmung Krondorf bei Karlsbad lub też Generalna reprezentacja dla Galicji i Bukowiny, Kraków, Grodzka 48. Lwów, Sykateska 81.

DOSTAWCA KLINIK UNIW. JAGIELL. I SZPITALI KRAJOWYCH
STANISŁAW BARAN

MAGAZYN
INSTRUMENTÓW LEKARSKO-NAUKOWYCH
KRAKÓW, RYNEK GŁ. L. 7—8.

Poleca:

201a

CHIRURGICZNE INSTRUMENTA.

MEBLE OPERACYJNE.

UTENSYLIA SZKLANE.

MIKROSKOPY I T. D.

Ceny dla JWP. Lekarzy
odpowiednio niższe.

!WARSTAT NAPRAW!

Ceny dla JWP. Lekarzy
odpowiednio niższe.

L. 4737/V.

Ogłoszenie.

Magistrat m. st. Warszawy ogłasza konkurs na stanowisko lekarza naczelnego szpitala św. Stanisława w Warszawie.

Kandydaci winni składać podania wraz z curriculum vitae do wydziału szpitalnictwa (ul. Jasna Nr 1) do d. 1. kwietnia 1919 r. włącznie.

Warunki konkursu: 248

współubiegać się mogą:

- a) lekarze uprawnieni przez Ministerstwo Zdrowia Publicznego do praktyki lekarskiej;
- b) wiek nie wyżej 50 lat;
- c) płaca roczna wraz z dodatkami 11.475 marek.

Wydawnictwo „Gazety Lekarskiej“.

Odczyty kliniczne

Serya XXI.

- Nr 1. **A. Sokołowski.** O rozpoznawaniu złośliwych nowotworów płuc i opłucnej.
- Nr 2, 3, 4. **B. Dębiński.** Znaczenie odmy piersiowej sztucznej w leczeniu gruźlicy płucnej.
- Nr 5, 6. **L. Karwacki.** O leczeniu przyczynowem duru brzuszego.
- Nr 7, 8, 9. **Doc. J. Pruszyński.** Anafilaktyka. I. Określenie anafilaktyi. Anafilaktya doświadczalna. II. Zjawiska kliniczne anafilaktyi. Teorya anafilaktyi.
- Nr 10. **Ludwik Zembrzusi.** O znieczuleniu ogólnem i miejscowem u dzieci.

Cena zeszytu pojedynczego kop. 40.

Cena seryl składającej się z 12 zeszytów rub. 4.

Nabywać można w Administracji „Gazety lekarskiej“ i we wszystkich księgarniach.

Skład główny w księgarni GEBETHNERA i WOLFFA.

KONKURS

Ministerstwo Zdrowia publicznego ogłasza konkurs na posadę dyrektora państwowego szpitala dla umysłowo chorych w Tworkach pod Pruszkowem.

Kandydaci mają przedłożyć Ministerstwu Zdrowia publicznego do dnia 31. marca 1919 r. swoje curriculum vitae, dyplom lekarski i dowody, stwierdzające ich uzdolnienie psychiatryczne (odbitki prac naukowych), a także znajomość administracji szpitalnej.

Z posadą, która ma być objętą od dnia 15. kwietnia 1919 r. związana jest płaca miesięczna: zasadnicza 750 marek, dodatek wojenny 270 marek, dodatek funkcyjny 180 marek, łącznie 1.200 (tysiąc dwieście) marek miesięcznie, a nadto w naturze mieszkanie, opał i światło. 249

Wydawnictwo dzieł lekarskich polskich im. Edw. Korczyńskiego w Krakowie.

Zgłaszający się wprost do Administracji Wydawnictwa nabywać mogą za gotówkę i za nadesłaniem 1.50 kor. na przesyłkę pocztową następujące dzieła po cenach:

Jurasz: Laryngoskopia i choroby krtani (cena księgarska 4 kor. 50 hal.) za 1 kor.

Widmann: Choroby serca i tętnic (3 kor. 70 h.) 1 kor.
Obaliński: Wykłady z zakresu chorób dróg moczowych męskich (3 kor. 60 h.) 1 kor.

Zuliński: Higiena szkolna (2 kor.) 1 kor.
Pieniążek: Laryngoskopia, oraz choroby krtani i tchawicy wraz z uzupełnieniem (9 kor.) 2 kor.

Smoleński: Hydroterapia (5 kor.) 2 kor.
Harajewicz: Gimnastyczne leczenie chorób niewieścich (80 hal.) 50 hal.

Rozprawy z zakresu medycyny praktycznej (Serya I. i II.) (12 kor.) 2 kor.

Gluziński: Zarys ogólnej patologii i terapii gorączki (3 kor.) 1 kor.

Pisek: Terapia chorób serca i naczyń krwionośnych. Część I. (7 kor.) 4 kor.

Jaworski: Podręcznik chorób żołądka i dyetetyki szczerbowej (12 kor.) 9 kor.

L. Korczyński: Zarys balneoterapii i balneografii krajowej (12 kor.) 9 kor.

Spira: Krótki zarys nauki o chorobach usznych (10 kor.) 7 kor.

Jordan i Dobrowolski: Nauka o położnictwie 25 kor.

Mięsowicz: Sposoby badań klinicznych. Cz. I. i II. po 12 kor.

Biuro Redakcyi i Administracji: Kraków, Kopernika 15
Klinika lekarska.

Treść:

Dr Adolf Kuhn: Stan społeczny chorób zakaźnych ostrych i metody ich zwalczania w Galicyi . . . . . str. 41
Kronika żałobna . . . . . str. 42

Oceny i sprawozdania . . . . . str. 43
Wiadomości bieżące . . . . . str. 44
Ogłoszenia.

Pabianickie Towarzystwo Akcyjne przemysłu chemicznego

zawiadamia WW. PP. Lekarzy, że następujące wyroby:

Phytinum in capsulis operculatis

Lipoiodin tablettae 0.50×20

Salenal

wprowadziło na nowo do handlu. Preparaty te nabywać można w każdej aptece.

Wyłączne zastępstwo fabryki powierzono nadal firmie

„Pharma“ Mr. B. Jawornicki sp. z ogr. odp. w Krakowie Długa 5,

do której WW. PP. Lekarze łaskawie zechcą się zwracać z ewentualnem żądaniem literatury i prób.

202

JODLYSIN LAOKOON

połączenie jodu z peptonem w płynie

1 ccm = 20 kropel = 004 jodu

nie rozszczepia się w przewodzie pokarmowym, lecz dopiero w tkankach, wskutek czego nie sprawia zaburzeń w przewodzie pokarmowym.

Jodlysin według badań Prof. Dr Bądryńskiego jest identycznym preparatem z Jodone Robin.

Wskazania: Astma, choroby mięśnia sercowego, zapalenie stawów chron., zapalenie nerek chron. (nephr. interstit.), otyłość, marskość wątroby, kiła drugo- i trzeciorzędna, reumatyzm, objawy poluet. degenerat. systemu nerwowego, zaburzenia funkcyi gruczołów wewnętrznego wydzielania, zwapnienie żył.

PEPTOFLERLYSIN LAOKOON

Organiczne połączenie żelaza w postaci stężonego roztworu, który w małej objętości zawiera wielką ilość odżywczej substancji żelazistej.

1 ccm = 20 kropel = 001 Fe

Peptoflerlysin jest preparatem identycznym z Peptonate de Fer Robin, zawiera jednak 5 razy większą ilość żelaza od ostatniego.

Wskazania: Blednica, niedokrewność, cierpienia maciczne, nerwowość, ogólne osłabienie, rekonwalescencya

SPERMIN LAOKOON

essencja i injekcje.

Preparaty identyczne z Spermin Poehl.

Wskazania: Alkoholizm, zwapnienie żył, zapalenie stawów zniekształcające, blednica, drgawki porodowe choroby serca, histerya, influenza, podagra, spadek sił przed i po operacyach, zapalenie płuc, uwiąd starczy neuralgia, neurastenia, zapalenie nerek, psoriasis, choroba angielska, reumatyzm przewlekły, róża, skorbut, kiła tabes i inne schorzenia stosu pacierzowego, gruźlica, tyfus, chroniczne i ostre zatrucia, impotencya.

MAMMID LAOKOON

pastylki à 0.3 i injekcje.

Wskazania: Włókniki i krwotoki macicy, dolegliwe miesiączkowanie, zapalenie błony śluzowej macicy.

Fabryka chemiczna LAOKOON, Lwów.

Prospekty i wzory darmo i oplatnie.

217